

DUK mokiniams

1. Kas yra autorius? Ar kiekvienas juo gali tapti?

Autorius yra kūrinį sukūręs asmuo. Jo vardas įprastai būna nurodytas kūrinyje – ant knygos viršelio, muzikos albumo, filmo titruose.

2. Kada kūrinys įgyja autorių teises – vos tik būna sukurtas?

Taip, kūrinys įgyja apsaugą iškart nuo sukūrimo momento. Menininkams nieko papildomai daryti nereikia, nes autoriais jie laikomi vos tik sukuria kūrinį. Tiesa, autoriai gali, bet neprivalo, pranešti visuomenei apie savo teises į kūrinį, panaudodami specialų autorių teisių apsaugos ženklą – ©. Jeigu šį ženklą randate knygoje, ant muzikos albumų viršelių ar bet kurio kito kūrinio, vadinasi, tą kūrinį saugo autorių teisės.

3. Kas kūriniams suteikia autorių teises? Kur čia reikia kreiptis?

Papildomai kreiptis niekur nereikia – autorių teisių apsaugą kūrinių autoriai įgyja automatiškai. Tačiau jei autorius nori, kad jo kūrinys būtų saugomas, tas kūrinys turi atitikti 3 kriterijus:

- būti originalus, o ne kito kūrinio kopija;
- būti kūrybinės veiklos rezultatas, t. y. autorius (fizinis asmuo – žmogus) turi parodyti kūrybingumą, daryti laisvus kūrybinius pasirinkimus;
- turėti išraiškos būdą ar formą, t. y. kūrinys turi būti išreikštas kitiems suprantama forma, nes idėjos ir mintys, deja, nėra saugomos.

4. O kokios konkrečiai tos autorių teisės yra ir apie ką jos?

Pagrindinis autorių teisių tikslas – užtikrinti autorių teisių turėtojų ir naudotojų interesų pusiausvyrą, ir sudaryti kūrėjams sąlygas gauti tinkamą atlygį už savo kūrybą. Autorių teisės skirstomos į **turtines teises ir asmenines neturtines teises**. Ką tai reiškia?

Turtinės teisės suteikia autoriui teisę leisti arba uždrausti naudoti savo kūrinį. Kitaip tariant, jei kas nors nori kūrinį adaptuoti, išleisti, atgaminti, išversti ar platinti, turi būtinai gauti autoriaus sutikimą. Kartu šios teisės užtikrina, kad autorius gaus atlyginimą už kūrinio panaudojimą. Be to, autorius gali turtines teises perduoti ar suteikti kitiems asmenims. Šios teisės gali būti paveldimos.

Asmeninės neturtinės teisės, priešingai, negali būti perduotos ar paveldimos. Šios teisės susijusios su pačia autoriaus asmenybe, t. y. jo vardu, garbe ir reputacija. Tai reiškia, kad niekas negali pasikėsinti į autoriaus vardą ir jo kūrinio neliečiamybę.

5. Kiek laiko galioja autorių teisės? Amžinai?

Autorių turtinės teisės galioja visą autoriaus gyvenimą ir 70 metų po autoriaus mirties. Pasibaigus šiam terminui, kūrinius galima naudoti tiek komerciniais, tiek nekomerciniais tikslais be jokio leidimo. Autorių asmeninės neturtinės teisės (autorystės teisė, teisė į autoriaus vardą, teisė į kūrinio neliečiamybę) saugomos neterminuotai.

6. Kaip įrodyti, kad autorius (dainininkas, rašytojas t.t.) leido naudotis jo sukurtu turiniu?

Tam reikės raštiškos autorinės sutarties. Sutartyje su autoriumi būtina aptarti visas sąlygas – kaip ir kokia apimtimi kūrinys bus naudojamas, kiek laiko naudojamas ir koks bus atlygis autoriui.

7. Kas gresia, jei nelegaliai naudosis turinį?

Vartodamas turinį nelegaliai, labai rizikuoji. Pavyzdžiui, taip gali būti pavogti tavo mokėjimo kortelės ar banko duomenys, tavo kompiuteris gali būti užkrėstas virusais ar kenkėjiškais programomis, galiausiai – gali sulaukti ir piniginės baudos.

8. Kam priklausys, pavyzdžiui, mėgėjiškai sukurtas muzikos klipas, jeigu jame legaliai panaudosis kelis kito autoriaus dainos žodžius – man ar jam?

Autorių teisės į tokį klipą priklausys asmeniui, kuris jį sukūrė. Tačiau naudojant kito autoriaus dainos žodžius, privalo laikytis citavimo taisyklių ir būtinai nurodyti, kokio autoriaus ir kokio kūrinio žodžius savo klipe panaudojai.

9. Kas nutiks, jei filmus žiūrėsi nelegalioje svetainėje?

Tokia veikla užtrauks baudą nuo 280 iki 600 eurų, o jeigu nusižengsi pakartotinai, bauda gali siekti net 600–850 eurų. Lietuvoje šiuo metu yra daug svetainių, kuriose filmus gali žiūrėti legaliai, pvz., Netflix, HBO. Daugiau apie legalias svetaines rasi čia: https://naudoklegaliai.lt/lt/search?f%5B0%5D=content_type%3A13

10. Ar ChatGPT turi autorių teises?

Autoriai, kurie savo kūriniuose naudoja dirbtinio intelekto (DI) įrankius, pavyzdžiui, ChatGPT, yra visiškai atsakingi už savo sukurtą turinį, t. y. yra jo autoriai. Todėl pažeidus publikavimo etiką, atsakomybė taip pat krinta jiems. Nepamiršk, kad kūryboje naudodamas DI, būtinai turi skaidriai atskleisti, kaip ir kokį DI įrankį panaudojai.

11. Kodėl apskritai turime žinoti ir laikytis autorių teisių? Kas man iš to?

Paprasta. Kuo daugiau žinosi apie autorių teises, tuo labiau jas saugosi. Juk bet kokio turinio, kurį saugo autorių teisės, piratavimas yra vagystė. Prisimink, kad dėl piratavimo nukenčia ne tik kūrėjai ir atlikėjai, bet ir ir tu pats, nes kūrėjai, nesulaukę atlyginimo, mažiau kurs muzikos, filmų, žaidimų, rašys knygas.